

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Nadenken over de ‘C’ van het CDA

door *Theo Boer*

De auteur is universitair docent Ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit, vestiging Utrecht.

Het CDA is aan het nadenken. Er is en wordt geanalyseerd waar de kiezers gebleven zijn, welke fouten er gemaakt zijn c.q. worden, en uiteraard zijn er nieuwe gezichten nodig van mensen met wie we het derde decennium gaan halen: eigentijds, integer, charismatisch en traditiebewust. Want het goede nieuws is dat het CDA niet alleen een goed georganiseerde partij is, maar tevens beschikt over een rijke traditie. Misschien is het woord ‘herbronnen’ wat al te dramatisch (alsof de partij van haar bronnen los is), en daarom gebruik ik liever de term ‘voortgaande bezinning op je wortels’. En daarbij ontdek je er niet aan om je te gaan laven aan de religieuze inspiratiebronnen van de partij. Nadenken over de ‘C’ dus. Want dat is haar unique sellingpoint. Zij mag dan net als de meeste andere grote partijen pragmatisch zijn en bereid om regeringsverantwoordelijkheid te dragen, maar anders dan bij het liberalisme en de sociaaldemocratie heeft de christendemocratie niets aan ideologische rijkdom ingeboet.

Overigens staat die ‘C’ natuurlijk niet voor ‘conservatief’. Het CDA is traditieminnend, trots op wat zich bewezen heeft, wars van veranderingen om de veranderingen. Maar het CDA is tegelijk een partij die zich een betrouwbare partner betoont in de samenwer-

king met rechts én links, en die zich waar nodig ook ‘linkse’ thema’s aantrekt.

Dat betekent niet automatisch dat de ‘C’ staat voor christelijk. Tussen ‘christelijk’ en ‘politiek’ fungeert de term ‘christendemocratie’ als verbindende schakel. Géén autonomie van politieke processen (hét risico van elke brede volkspartij, helemaal in een tijd van pragmatisme en postmoderniteit), maar ook geen theocratie. Het CDA is een partij van het dierbare midden.

In 1985 voerde Harry Kuitert in zijn boek *Alles is politiek maar politiek is niet alles* een fel en destijds zeer eigentijds pleidooi voor een strikte scheiding van kerk en staat. Als een van de redenen noemt hij dat politiek per definitie een werelds werk is en dus haaks staat op waarden die we in de kerk belijden. Laat de politiek het vuile werk maar opknappen, dan kan de kerk een contrastgemeenschap zijn van mensen die proberen om iets van de idealen van de Bergrede in praktijk te brengen. Onverwacht kreeg deze theoloog, die tot die tijd uit conservatief-christelijke hoek veel kritiek had geogost, vanuit diezelfde hoek bijval, niet in het minst omdat hij zich ook keerde tegen ‘links’ politiek engagement in de kerk. Anderen, die van Kuitert het vrijzinnige denken hadden geleerd, voelden zich door hem in de steek gelaten: is politiek dan geen middel om Bijbelse gerechtigheid mee na te streven?

Kuitert had zeker gelijk toen hij de Bergredespolitici op de korrel nam. Te vaak trekken gelovigen uit radicale uitspraken van Jesaja,

Jezus of Jacob conclusies met betrekking tot wetgeving en staatsinrichting. Sinds Augustinus – Hans Hillen wijst daarop – weten we dat de politiek het Godsrijk niet is. Augustinus' tweerijkenleer, die van Luther eigenlijk nog meer, is een onschatbaar concept om idealen en realiteiten te verbinden in plaats van tegen elkaar uit te spelen. Eigenlijk maakte Jezus het onderscheid al toen Hij het ene moment zijn volgelingen opriep om bij onrecht je vijand de andere wang toe te keren, maar het andere moment soldaten maande om tevreden te zijn met hun soldij: niks 'ga uit dienst, trek je uniform uit en volg mij'. En toen men Jezus koning wilde maken, gaf hij tot veler teleurstelling aan dat het Koninkrijk Gods zich niet voltrekt binnen een bestaande politieke realiteit.

De Amerikaanse theoloog Reinhold Niebuhr biedt de christendemocratie een wat begaanderder weg dan Kuitert. Met deze laatste – of beter: Kuitert met hém – benadrukt hij dat de politiek met andere middelen wordt geregeerd dan het Godsrijk. Maar tegelijkertijd moet het christendom met haar boodschap van menselijke zonde en goddelijke liefde en recht *frapper toujours*. Zowel de theocraat met zijn hoge idealen als degene die vindt dat politiek een autonoom bedrijf is, maakt het christendom ineffectief. Niebuhr karakteriseert het evangelie als een 'onmogelijk maar terdege relevant ideaal'. Wie de Bergrede ondanks haar politieke ontoepasbaarheid voortdurend leest, zijn geweten erdoor

Bergrede is geen politiek program

laat vormen, haar als weliswaar onmogelijk maar altijd lonkend ideaal blijft zien – bij hem of haar zal de Bergrede haar uitwerking niet missen. Voorbeelden? De theorie van de rechtvaardige oorlog met zijn stringente oorlogsbeperkingen zou er waarschijnlijk niet zijn geweest zonder Jezus' pacifisme; zo zou ook de westerse democratie er niet zijn geweest zonder de reformatie met haar nadruk op de verantwoordelijkheid van ieder individu. Christelijke denkbeelden die de politiek het diepgaandst hebben beïnvloed zijn geen uitvloeisels van de theocratie, maar juist van de tweerijkenleer.

Overal in de partij wordt nagedacht – in het w1, het Slangenburgeraad, het theologenberaad, brainstormsessies van het CDJA, in CDV –, en als er één ding is wat je daarvan mag hopen, is dat de waardevolle middenweg tussen theocratie en politieke autonomie zal worden hervonden. Wie de Bergrede nastreeft als politiek program, doet geen recht aan de realiteit van politieke processen en draait de kiezers ook een rad voor ogen. Maar wie de politieke besluitvorming, het programmatische denken en de dagelijkse politieke mores tegelijkertijd niet regelmatig *spiegelt* aan de Bergrede, vervreemdt zich van de wortels van de christendemocratie. Zoals de maan ondanks de grote afstand tot de aarde haar oceanen in beweging houdt, blijft de christelijke ethiek de politiek inspireren. De christendemocratie als scharnierpunt vervult hier een cruciale rol.